

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

การเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็วในปัจจุบันนี้ นับเป็นปัญหาสำคัญอย่างยิ่งที่ก่อให้เกิดการขาดแคลนอาหารของประชากรทั่วโลก สำหรับในประเทศไทยซึ่งกำลังมีการพัฒนาความรู้ทางวิชาการในสาขาต่าง ๆ ให้เจริญรุดหน้าไปนั้นกลับพบว่าแหล่งผลิตอาหารอันเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดของการดำรงชีวิตมนุษย์กลับน้อยลงตามลำดับ และไม่ได้รับการพัฒนาให้ได้สัดส่วนสมคูลกับการเพิ่มขึ้นของประชากรซึ่งรัฐบาลควรมีการพิจารณา เรื่องนี้อย่างเร่งด่วน หากจะมองย้อนไปในอดีตแล้วอาชีพการประมงนับ เป็นอาชีพที่สำคัญอย่างหนึ่งของคนไทยมาช้านาน คนไทยมีความสามารถสูงในการจับปลา จนกระทั่งประเทศเพื่อนบ้านยกย่องให้เป็น "ประเทศผู้นำด้านการประมงในภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้" มาแล้วไม่น้อยกว่า 30 ปี (สว่าง เจริญผล 2525 : 276)

เนื่องจากประเทศไทยมีการเจริญเติบโตทางด้าน การประมงอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาประมงทะเลของประเทศไทย ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2503 โดยประเทศไทยสามารถผลิตสัตว์น้ำได้เพิ่มขึ้นตามลำดับดังนี้คือ พ.ศ. 2505 ผลิตได้ 339,800 เมตริกตัน พ.ศ. 2510 ผลิตได้ 847,500 เมตริกตัน พ.ศ. 2515 ผลิตได้ 1,679,500 เมตริกตัน และพ.ศ. 2520 ผลิตได้ 2,189,900 เมตริกตัน ภายหลังจากปี 2520 ผลผลิตทางประมงของประเทศไทยเริ่มลดลงตามลำดับ กล่าวคือ พ.ศ. 2521 ผลิตได้ 2,099,300 เมตริกตัน และใน พ.ศ. 2522 ลดลงเหลือ 1,809,600 เมตริกตัน (สว่าง เจริญผล 2525 : 276)

ต่อมาในภายหลังอุตสาหกรรมการประมงเริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยยิ่งขึ้นเนื่องจากปริมาณสัตว์น้ำผลิตได้แต่ละปีมีมูลค่ามหาศาล สว่าง เจริญผล ให้ข้อมูลว่าผลผลิตทางการประมงใน พ.ศ. 2514, 2516, 2520, 2521 คิดเป็นมูลค่า 5,530 8,210 10,660 13,800 ล้านบาทตามลำดับ (สว่าง เจริญผล 2525 : 278)มูลค่าเฉลี่ยของผลผลิตทางการประมง พ.ศ. 2511-2521 มีจำนวนประมาณ 10% ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ทาง

การเกษตรของประเทศหรือประมาณ 3% ของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมของประเทศ ซึ่งผลผลิตเหล่านี้นำมาใช้ทั้งภายในประเทศและส่งออกไปจำหน่ายในต่างประเทศ ในพ.ศ. 2520 ประเทศไทยส่งสินค้าสัตว์น้ำออกคิดเป็นมูลค่า 3,590 ล้านบาท พ.ศ. 2523 มูลค่า 7,251 ล้านบาท พ.ศ. 2526 มูลค่า 12,677 ล้านบาท¹ จึงเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมการประมงของไทยนับเป็นส่วนสำคัญช่วยให้ประชาชนภายในประเทศมีอาหารประเภทปลามบริโภคได้อย่างทั่วถึง

เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าสัตว์น้ำเป็นแหล่งโปรตีนที่สำคัญ เพราะนอกจากราคาถูกแล้วยังให้คุณค่าทางอาหารไม่แพ้เนื้อสัตว์ประเภทอื่น ๆ ฉะนั้นการรุกรุกทำลายหรือตัดแปลงพื้นที่อันเป็นแหล่งผลิตอาหารสัตว์น้ำตามธรรมชาติ ไม่ว่าจะเนื่องจากการเจริญเติบโตของชุมชนหรือการขยายตัวของอุตสาหกรรมก็ตาม ย่อมมีผลกระทบต่อการผลิตอาหารตามธรรมชาติทั้งสิ้น จากสาเหตุดังกล่าวจึงได้มีการพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งขึ้นเพื่อช่วยเพิ่มพูนผลผลิตอาหาร เนื่องจากชายฝั่งทะเลของประเทศไทยมีความยาวถึง 2,614.40 กิโลเมตร ซึ่งนับว่ามีพื้นที่เพียงพอทั้งยังอุดมด้วยป่าไม้ชายเลน มีแม่น้ำ ลำคลองไหลลงสู่ทะเลอันก่อให้เกิดแหล่งน้ำกร่อยมากมายหลายแห่ง นอกจากนี้ อาหารตามธรรมชาติของสัตว์น้ำก็อุดมสมบูรณ์ เหมาะต่อการอยู่อาศัยของสัตว์น้ำนานาชนิด ดังนั้นจากการเสี่ยงปลาแม่พันธุ์บ้านเพียงเพื่อบริโภคภายในครอบครัวจึงมีการขยายการเลี้ยงปลาเป็นอุตสาหกรรมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ซึ่งสืบเนื่องมาจากการตระหนักชัดว่าผลผลิตที่เคยเก็บเกี่ยวได้จากทะเลลดลงอย่างมาก อันมีสาเหตุมาจากการประกาศใช้กฎหมายทะเลที่ให้รัฐชายฝั่งมีเอกสิทธิ์เหนือทะเลอาณาเขต เศรษฐกิจจำเพาะ 200 ไมล์ทะเล (Exclusive Economic Zone-EEZ) ประกอบกับวิกฤตการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งการขาดแคลนเชื้อเพลิง และการจับสัตว์น้ำในประเทศมากเกินไป (Over fishing) ฯลฯ ซึ่งล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้จากทะเลอย่างรุนแรง ประเมินว่าผลผลิตลดลงเป็นปริมาณถึง

¹ กรมประมง, ฝ่ายเศรษฐกิจการประมงและแผนงาน, สถิติการประมงแห่งประเทศไทย ปี 2526 (กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายเศรษฐกิจการประมงและแผนงาน กรมประมง), หน้า 72.

400,000-600,000 เมตริกตัน (ระหว่าง เจริญผล 2525 : 278.) และจากวัตถุประสงค์เพื่อที่จะลดความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้น จึงอาศัยการเพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำจากการเพาะเลี้ยงมาทดแทน ซึ่งไม่เพียงแต่จะแก้ปัญหาเฉพาะการขาดแคลนปลาเท่านั้น แต่ยังสามารถพัฒนาอุตสาหกรรมต่อเนื่องขึ้นอีกมาก เช่น อุตสาหกรรมการแปรรูปสัตว์น้ำ ห้องเย็น โรงน้ำแข็ง เป็นต้น ทำให้มีการคิดค้นและพัฒนาความรู้รวมทั้งเทคโนโลยีใหม่ ๆ ขึ้นมาใช้เพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่อุตสาหกรรมการเพาะเลี้ยงและเป็นการเพิ่มตลาดแรงงานขึ้นอีกทางหนึ่งโดยปริยาย

ประเภทของสัตว์น้ำที่นิยมใช้เพาะเลี้ยงนั้นกล่าวได้ว่า ปลากระพงขาว เป็นสัตว์น้ำที่สำคัญชนิดหนึ่งของแหล่งประมงชายฝั่ง เป็นปลาที่นิยมบริโภคกันอย่างแพร่หลายและเป็นปลาที่ตลาดมีความต้องการเป็นจำนวนมาก ราคาสูง เนื่องจากปลากระพงขาวมีความสามารถในการปรับตัวเองให้อาศัยอยู่ได้ทั้งในแหล่งน้ำจืดและน้ำกร่อย จึงเป็นปลาที่นิยมนำมาเลี้ยงภายในบ่อน้ำกร่อยหรือบ่อน้ำจืด อย่างไรก็ตามแม้การเลี้ยงปลากระพงขาวจะเปลี่ยนจากการเลี้ยงเพื่อบริโภคมาเริ่มเลี้ยงในลักษณะเป็นอุตสาหกรรมเลี้ยงปลากระพงขาวแล้วก็ตาม ประเทศไทยก็ยังไม่สามารถผลิตปลากระพงขาวให้ได้ขนาด (Size) ที่ต้องการบริโภคของประชาชนทั่ว ๆ ไปได้ ราคาปลากระพงขาวจึงค่อนข้างสูง เฉพาะกลุ่มประชาชนที่มีฐานะระดับปานกลางถึงระดับดีเท่านั้นที่สามารถหาซื้อรับประทานได้ ดังนั้นการส่งเสริมให้มีการเลี้ยงปลากระพงขาวในบ่อน้ำกร่อยหรือแม้ในที่ล้อมขังอื่น ๆ จึงน่าจะเป็นช่องทางในการแก้ปัญหาการขาดแคลนอาหารสัตว์น้ำในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี และเมื่อสามารถผลิตได้ทันกับความต้องการบริโภคแล้วก็อาจจะขยายตลาดสัตว์น้ำไปยังต่างประเทศได้อีกด้วย

อย่างไรก็ดี แม้ว่าวิทยาการและเทคโนโลยีเกี่ยวกับการเพาะเลี้ยงปลากระพงขาวกำลังมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว แต่การศึกษาด้านผลตอบแทนจากการลงทุนผลิตปลากระพงขาวนั้นยังมีผู้ศึกษากันไม่มากเท่าที่ควรจนไม่สามารถชี้ให้เห็นเกี่ยวกับด้านประสิทธิภาพการใช้จ่ายการผลิตต่าง ๆ และผลตอบแทนในการลงทุนได้อย่างชัดเจน อันอาจจะเป็นผลเสียต่อการวางแผนเพิ่มการผลิตในอนาคตต่อไปได้ ดังนั้นผลของการศึกษาเกี่ยวกับต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนในการเลี้ยงปลากระพงขาวในบ่อดินจึงสามารถนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจของเกษตรกรตลอดจนผู้ที่สนใจในอาชีพนี้ได้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ การเพิ่มพูนรายได้และการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนอาหารประเภทโปรตีนของประชาชนในปัจจุบันนี้ แนวทางหนึ่งที่จะควรจะทำก็คือการส่งเสริมให้มีการเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง โดยเฉพาะปลากะพงขาว ซึ่งสามารถจูงใจให้เกษตรกรหันมานิยมเลี้ยงได้ง่าย เพราะเป็นปลาที่เจริญเติบโตเร็ว ราคาสูงทำให้มีกำไรดีอันจะช่วยให้ปัญหาดังกล่าวเบาบางลงได้ ฉะนั้นการเพาะเลี้ยงปลากะพงขาวจึงควรได้รับความสนใจและมีการศึกษาถึงปัญหาต่างๆ เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นกับผู้เลี้ยงหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเฉพาะการเลี้ยงปลากะพงขาวในบ่อดิน เท่านั้น โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

- 1.2.1 ศึกษาด้านต้นทุนการเลี้ยงปลากะพงขาวในบ่อดิน
- 1.2.2 วิเคราะห์ผลตอบแทนที่จะได้รับจากการเลี้ยงปลากะพงขาวในบ่อดิน

1.3 ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

จากการศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ทั้งสภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงปลากะพงขาวทุกประเภท รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการเพาะเลี้ยงปลากะพงขาว ผู้วิจัยคาดว่าผลจากการศึกษาจะเป็นประโยชน์คือ เกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงโดยตรงและยังเป็นแนวทางให้รัฐบาลกำหนดนโยบายส่งเสริมพัฒนาการเพาะเลี้ยงปลากะพงขาวที่เหมาะสม ดังนั้นการศึกษาดังนี้จึงสามารถจำแนกประโยชน์ออกได้ดังนี้

- 1.3.1 ผู้สนใจเพาะเลี้ยงปลากะพงขาวจะได้ทราบถึงปัญหาด้านต้นทุน และผลตอบแทนที่จะได้รับการเลี้ยงในบ่อดิน ซึ่งสามารถทำได้ทั่วทุกภาคของประเทศ
- 1.3.2 เกษตรกรผู้เลี้ยงและผู้สนใจสามารถนำข้อมูลที่ได้รับไปใช้เป็นแนวทางในการลงทุนเลี้ยงปลากะพงขาวในฟาร์มเลี้ยงปลาและบ่อน้ำอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์โดยตรงแก่เกษตรกรเอง
- 1.3.3 เป็นข้อมูลพื้นฐานที่หน่วยงานของรัฐบาลจะใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและวางแผนส่งเสริมพัฒนาการเลี้ยงสัตว์น้ำในเชิงการค้า เพื่อเพิ่มปริมาณให้เพียงพอต่อการบริโภคและส่งออก เป็นสินค้าออก ซึ่งอาจจะช่วยลดดุลการค้าได้อีกทางหนึ่ง

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยมีดังนี้

1.4.1 วิธีการเลี้ยง

การเลี้ยงปลากะพงขาวของเกษตรกร อำเภอบ้านทอง จังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นแหล่งที่เลือกทำการวิจัย เป็นการเลี้ยงในบ่อดินและแหล่งน้ำจืดที่ได้รับน้ำมาจากคลองชลประทาน โดยแหล่งน้ำที่คัดแปลงมาใช้เลี้ยงปลากะพงขาวนี้แต่เดิมเกษตรกรใช้ในการทำนาทำสวนเป็นอาชีพหลัก ลูกปลาที่นำมาเลี้ยงได้จากการซื้อลูกปลาขนาด $2\frac{1}{2}$ - 3 นิ้ว มีอายุประมาณ 2 - 3 เดือน

1.4.2 สถานที่ทำการวิจัย

ทำการวิจัยจากฟาร์มตัวอย่างของเกษตรกร ตำบลบ้านเก่า อำเภอบ้านทอง จังหวัดชลบุรี จำนวน 12 ราย ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรผู้เลี้ยงปลากะพงขาวในพื้นที่นี้จะมีอาชีพหลักในการเลี้ยงปลากะพงขาว ในขณะเดียวกันก็มีอาชีพอื่นควบคู่กันไปด้วย เช่น อาชีพรับจ้าง ค้าขาย ทำนา เป็นต้น จึงทำให้เกษตรกรเหล่านี้มีรายได้ค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับอาชีพเกษตรกรรมอื่น ๆ ที่อยู่บริเวณใกล้เคียง นอกจากนี้แหล่งน้ำที่ใช้เลี้ยงปลากะพงขาวยังเป็นแหล่งน้ำที่คัดแปลงจากการที่เคยใช้ทำนาทำสวนมาก่อนทั้งยังเป็นน้ำจืดอีกด้วย ผิดกับการเลี้ยงปลากะพงขาวในจังหวัดอื่น ๆ เช่น ระยอง สงขลา สมุทรสงคราม ประจวบคีรีขันธ์ ฯลฯ ซึ่งต้องเลี้ยงในแหล่งน้ำเค็มหรือน้ำกร่อย

การศึกษารายการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างจากกลุ่มเกษตรกรที่เพิ่งเริ่มต้นเลี้ยงปลากะพงขาวในบ่อดินและได้รับความสำเร็จพอสมควรจากการเลี้ยงปลากะพงขาว ครั้งนี้จนทำให้เกิดแนวโน้มว่าในอนาคตจะมีเกษตรกรเพิ่มขึ้นที่และจำนวนเลี้ยงกว้างขวางออกไปในหมู่บ้านใกล้เคียงอย่างแน่นอน

การเลี้ยงปลากะพงขาวในบ่อดินของเกษตรกร อำเภอบ้านทองยังอยู่ในระดับครัวเรือน การเลี้ยงยังทำควบคู่อยู่กับอาชีพเดิม เช่น อาชีพทำนา ค้าขาย โดยแบ่งพื้นที่ส่วนหนึ่ง เพื่อใช้ขุดบ่อเลี้ยงปลาและอีกส่วนหนึ่งใช้ทำนา เช่น เดิม แรงงานได้จากสมาชิก

ในครอบครัว เกษตรกรฟาร์มตัวอย่างส่วนใหญ่จะมีที่ดิน เป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง

1.5 วิธีทำการวิจัย

แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนดังนี้คือ

1.5.1 การตรวจสอบเอกสาร

ผลการศึกษาริชัยในอดีตที่เกี่ยวข้องกับ เศรษฐกิจการ เลี้ยงและการตลาด ปลากระพงขาวได้ทำการศึกษาจาก เอกสาร

1.5.2 การวิจัยภาคสนาม

เป็นการเก็บข้อมูลจากจำนวนตัวอย่างที่ใช้ศึกษา ข้อมูลในการศึกษาภาคสนามมี 2 ประเภทคือ

1.5.2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการสำรวจเกษตรกรผู้เลี้ยงปลากระพงขาวในบ่อดิน ตำบลบ้านเก่า อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี ซึ่งในการสุ่มตัวอย่างหาข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการโดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์และออกแบบสอบถามแก่เกษตรกร การวิจัยกระทำในช่วง เดือนตุลาคม 2526 จนถึงเดือนตุลาคม 2527 ข้อมูลปฐมภูมินี้คือ เป็นข้อมูลที่สำคัญที่สุดในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

1.5.2.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) เป็นข้อมูลที่ค้นคว้าจากเอกสารวิชาการของกรมประมง .